

- Ikke nok tvang

– Gruppen av langtkomne narkotikamisbrukere er mye større i dag enn da Stortinget vedtok tvangsparagrafen for ni år siden. Det gjør at behovet for å bruke tvang ikke er mindre, sier avdelingsdirektør Ketil Bentzen i Sosialdepartementet. Men bruken er synkende.

av TONE ØIERN

r&a har spurt Ketil Bentzen om adgangen til å holde tilbake rusmiddelmissbrukere i Norge med tvang etter departementets mening fungerer etter hensikten.

– Hensikten med å opprette tvangshjemmelen i sosialtjenesteloven i 1993 var at flest mulig skulle gå over i frivillig behandling. Gode kliniske erfaringer med tvang er altså de tilfelle der dette skjer, sier Ketil Bentzen. – Om resultatene jevnt over er som de Tyrili og Askøy viser til i r&a¹, at om lag halvparten går videre i behandling, skal vi være fornøyde. Om vi har for mange eksempler på at tvang bare innebærer oppbevaring uten positivt innhold, har vi mislykket.

På tide med evaluering

– Når får vi en evaluering av tvangsbruken i Norge?

– Den bør utføres snarest mulig. Nå har vi et stort nok materiale til at det går an å se tendensene klart. Tallene har hittil vært veldig små. Da må vi både se på «outcome» og se tilbudene fra klientperspektivet.

– Er du enig i at vi allerede nå burde kunnet dokumentere positive effekter for å opprettholde adgangen til så dramatiske inngrep i voksne menneskers selvbestemelsesrett?

– Inngrepene er alvorlige. Derfor har vi vært nøye med å ivareta rettsikkerheten til de det gjelder gjennom forskrift og etablerte tilsynsordninger. Evalueringen er en annen skål: Vi må kunne ta i bruk nye virkemidler uten at de er gjennomevaluert på forhånd!

– Hvilke gode kliniske erfaringer har vi?

– Jeg synes å se et mønster i de enkeltundersøkelsene som er gjort. Upersonlige tiltak der tvangen består av mekaniske regimer og låste dører har de dårligste resultatene. Utøvelsen av tvang der voksne folk som er trygge på seg sjøl, bruker seg sjøl til å sette grenser overfor både ungdom og voksne med rusmiddelproblem, har bedre resultater.

Vi skal innse at langtkomne rusmiddelmissbrukere ofte har mistet store deler av ungdomstida. De har ikke rukket å gjøre de modnende erfaringene. Om tvangen innebærer møter med voksne, modne personer tror jeg mange vil bli motivert for behandling. Det at statistikken nå viser at 40 prosent selv samtykker i bruken av tvang etter paragraf 6.2, bekrefter mitt inntrykk av at en stor del ønsker å bli satt grenser for. Jeg tror ikke det er mange som på død og liv motsetter seg tvang. Overfor de veldig få som gjør det, ser jeg hensikten med låste dører – og da bare i livredningsøyemed, sier Ketil Bentzen.

«Samtykketvangen»

– Paragraf 6-2 er jo primært er innrettet mot de som ikke samtykker i å la seg behandle. Kan det at nesten halvparten samtykker i tvangen tyde på at bestemmelsen benyttes for å snike i køen; sikre en klient et tilbud og forplikte sosialtjenesten til å følge opp med behandlingsinnsatser etterpå?

– Nei. Jeg tror ikke det. Jeg tror det snarere er uttrykk for misbrukernes innsikt i egen ambivalens og ønske om å bli satt grenser for.

– En tvangsplass kan koste tre til fem ganger mer enn en vanlig behandlingssessjon.

Er resultatene av bruk av disse paragrafene gode nok med tanke på hvor mye ressurser som går inn i arbeidet?

– Det er ingen regel at disse plassene skal være så dyre. Enkelte institusjoner kan spekulere i at kommunen er villig til å betale en høy pris når den har fattet et tvangsvedtak som den ellers ikke kan effektivisere. I regelen behøver ikke prisen bli så høy som du sier.

Vår forutsetning har hele tiden vært at tvangen ikke skal fordrive tilbud basert på frivillighet. Det er svært mange behandlingstilbud for rusmiddelmissbrukere i Norge. Vi har verdens nest høyeste antall døgnbehandlingss plasser i forhold til befolkningen. Et problem er at ikke alle disse tiltakene har holdt tritt med endringer i målgruppen. Vi har mange gode tiltak som er tilpasset gruppen eldre alkoholmisbrukere, mens ikke alle tiltak for yngre, mer utagerende narkotikamisbrukere, holder mål kvalitetsmessig.

– Hele 34 norske rustiltak oppgir at de tar imot klienter på tvang. Er en fare at en med så spredte erfaringer ikke klarer å samle og utvikle en god nok «tvangsmetodikk»?

– Vi har valgt ikke å lage egne tvangsinstitusjoner som LVM-hjemmene i Sverige. Det er av hensyn til personer og behandlingstilbudene som skal arbeide med dette klientellet. De skal bevare entusiasmen for de oppgavene som ligger der. Den, sammen med en profesjonell holdning, tror jeg er nødvendig enten behandlingen skjer med eller uten tvang. For å gjøre en skikkelig jobb på dette området er det vesentlig å kunne være nær, men i stand til å sette grenser.

Kvalitetsutvikling

– Hvordan har departementet sikret at kvaliteten på arbeidet der klienter er plassert etter tvangsparagrafen er god nok?

– Departementet arrangerte en rekke regionale seminarer da tvangs-

Ketil Bentzen

paragrafen ble vedtatt. Siden har vi bidratt til å gi ut en veileder for den kommunale sosialtjenestens behandling av tvangssaker. Arbeid med kvalitetskontroll av tiltak for rusmiddel-misbrukere er påbegynt, og er noe av det vi tror at Sosial- og helsedirektoratet vil få en heldig hånd med.

Oslo kommune er kommet langt i arbeidet med kvalitetssikring av tjenestene de kjøper på rusfeltet. Også fagrådet innen rusfeltet har tatt initia-

tiv til å formulere kvalitetskrav. Og det er jo det beste; at slike krav kommer fra behandlingstiltakene selv!

Jeg er nokså sikker på at når så mange institusjoner tar imot klienter som er i denne situasjonen, er det fordi de er trygge på at de kan dette arbeidet. Hvis de ikke gjør en god nok jobb vil misbrukerne reagere. Med all den behandlingserfaringen som norske misbrukere har, er de bedre kvalitetskontrollører enn sosionomstanden!

Tvang og metadon

I 1997 uttalte departementet at «det er departementets oppfatning at tvangsparagrafene brukes for lite»². Bruken ble mer enn doblet siden da, men siden 1999 har det skjedd en nedgang i bruken. – *Er dagens nivå for lavt?*

– Gruppen av langtkomne narkotikamisbrukere er større i dag enn da Stortinget vedtok tvangsparagrafen for ni år siden. Mange av dem er i en vanskelig livssituasjon og må leve med følgene av langvarig misbruk. For noen kan tvang bli en døråpner.

– *Har metadon «fortrengt» tvang?*

– Ja. I disse årene har metadonassis-

tert rehabilitering opparbeidet seg et rykte som et mer behagelig valg enn å bli «plaget» av institusjoner der det stilles krav. Nå klages det over at det stilles for høye krav også i MAR. Jeg tror det er uttrykk for at det ikke finnes noen «easy way out». Løsningen på dette er ikke ensidig lavterskel-metodikk. Du får ikke mye ut av hjelpetiltak hvis de ikke – på kort eller lang sikt – går ut på å bryte med en tilværelse for eksempel på hospits i Oslo, sier Bentzen.

– Jeg tror at den innledende skepsisen mot tvang er borte fra behandlingsverden, avslutter avdelingslederen. – De som er «imot tvang» i Norge i dag er redde for de overgripende handlingene som de forbinder med tilbakeholdelse etter tvang. Jeg tror at det har vært nyttig å se at dramatikken ikke er så stor. Inntrykket mitt er dessuten at man har funnet mange måter å formidle glimt av håp på, selv i så håpløse situasjoner.

1 Nr 5, 2001

2 St m 16 1996/97

Tvang etter paragraf 6.2

- I 1993 kom lovbestemmelsen (paragraf 6.2 i Lov om sosiale tjenester) om at en fylkesnemnd etter innstilling fra sosialtjenesten kan vedta at en som ikke mottar frivillig behandling «uten eget samtykke kan taes inn i en institusjon for undersøkelse og tilrettelegging av behandling, og holdes tilbake der i opptil tre måneder.»
- Vilkårene for tvanginnleggelse er at vedkommende utsetter sin fysiske og psykiske helse for fare ved omfattende og vedvarende misbruk av rusmidler. Formålet med oppholdet skal være å etablere og underbygge en motiva-

sjonsprosess med sikte på frivillig behandling.

- I 1993 til 1998 ble det truffet fylkesnemndvedtak om tvang etter paragraf 6.2 i gjennomsnittlig 20 saker hvert år. 1999 fattet fylkesnemndene vedtak i 97 saker om tilbakehold etter paragraf 6.2. I år 2000 var antallet redusert til 55 og i første halvår 2001 var tallet 32.
- Hvem vedtakene gjelder er ikke kartlagt men det er grunn til å tro at kvinneandelen er svært høy. Blant 30 som ble plassert etter tvangsparagrafene ved Akuttinstitusjonen i 1998 og 1999 var tre firedeler kvinner. Av 24 som fikk tilbud etter 6.2 ved Tyrili fra 1995 til 1999 var 18 kvinner.

- I ca 40 prosent av antall vedtak i fylkesnemndene i perioden 1993–97 samtykket klienten i kommunens innstilling til tvangsbruk etter paragraf 6.2.
- Fylkeskommunene skal i sin rusmiddelplan klarlegge hvilke institusjoner som skal kunne ta imot klienter på grunnlag av tvangsvedtak. Tiltakene er blant dem som Sosialdepartementet foreslår å overføre til statlig drevne helseforetak fra og med 2003.
- I følge SIRUS' tiltakskatalog tar 34 av de 196 behandlingstiltakene som er registrerte imot klienter som blir innlagt etter paragraf 6.2.

Kilde r&a 5, 2001